

بررسی نقاط مشترک بین کلان روندهای احصا شده در کمیسیون تخصصی کشاورزی، آب و منابع طبیعی شورای عالی عتف در حوزه آب و برنامه‌های اجرایی وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی و سند سیاست-های کلی منابع آب

مقدمه

مساله آب همواره یکی از مسائل با اهمیت در منویات رهبری در سال‌های مختلف بوده است. بعنوان مثال می‌توان به فرمایشات ایشان در سال‌های ۱۳۸۹، ۱۳۹۳ و ۱۴۰۰ اشاره نمود. در سخنرانی اخیر ایشان در دیدار با نخبگان موضوع آب یکی از محورهای ۱۲ گانه اولویت‌دار می‌باشد.

سال گذشته که بنده مسئله‌ی اصلاح الگوی مصرف را مطرح کردم، پژوهشگران کشورمان تحقیق کردند، به ما اطلاع دادند که اگر آبی که در کشور مصرف می‌شود، ده درصد آن صرفه‌جویی شود، این ده درصد به قدر تمام استفاده‌ای است که امروز برای شرب خانگی و برای صنعت مورد استفاده قرار می‌گیرد. امروز نود درصد آب کشور در بخشهای کشاورزی مصرف می‌شود - مصرف غلط، مصرف اسراف‌آمیز - ده درصد دیگر برای آب شرب و برای صنعت و برای مصارف گوناگون به کار می‌رود. یعنی اگر در کار کشاورزی ما ده درصد صرفه‌جویی کنیم، مقدار مصرف شرب و صنعت و امثال اینها به دو برابر خواهد رسید؛ اینقدر مسئله مهم است. مسئله‌ی مصرف برق و مصرف حاملهای انرژی - بنزین، گازوئیل - هم مهم است. (بیانات مقام معظم رهبری مدظله العالی در در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی - ۱ فروردین ۱۳۸۹)

آب، برق و فاضلاب مسائل بسیار مهمی در زندگی بشر هستند. همان‌طور که اصل فرهنگ موجب حیات انسان است، علم و دانش نیز برای توسعه و تحرک بشر اساس است. آب و برق و کلاً انرژی نیز همانند مواد غذایی از موارد حیاتی زندگی انسان‌ها هستند.

شما در وزارت نیرو، نیروی انسانی توانمندی دارید و در مسئله آب و برق می‌توانیم بگوییم که خودکفا هستیم یا داریم به سمت آن می‌رویم. این خیلی مهم است و ما حتی داریم در این زمینه خدمات فنی - مهندسی صادر می‌کنیم. در این مورد از همه مراکز آموزشی، تحقیقاتی، معلمین و دانش‌آموختگان این رشته‌ها تشکر می‌کنم.

(بیانات مقام معظم رهبری مدظله العالی در دیدار با وزیر، معاونین و مدیران ارشد وزارت نیرو - ۱۸ فروردین ۱۳۹۳)

پیشینه موضوع

تدوین سیاست ها و اولویت های پژوهشی و فناوری کشور یکی از وظایفی است که از سال ۱۳۸۸ بر عهده شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری (عتف) قرار گرفته است و تاکنون چهار نسخه از این سند در سال های ۱۳۸۸، ۱۳۹۱، ۱۳۹۳ و ۱۳۹۶ انتشار یافته است. از نظر وظیفه قانونی در سال های اخیر می توان به "ماده ۵۶ قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)" و "بند ب ماده ۶۴ برنامه ششم توسعه" (هزینه کرد ۱ درصد) اشاره کرد که دستگاه ها موظف هستند یک درصد از اعتبارات دستگاهی خود را برای امور پژوهشی و توسعه فناوری و در راستای سیاست ها و اولویت های پژوهشی و فناوری کشور مصوب شورای عالی عتف هزینه نمایند. با توجه به پایان زمان اعتبار آخرین نسخه سیاست ها و اولویت های پژوهشی و فناوری کشور (۱۳۹۶-۱۴۰۰) و ظهور رویکردهای جدید حوزه سیاست گذاری علم و فناوری و شرایط جدید کشور، دبیرخانه شورای عالی عتف تدوین و به روزرسانی آنها را برای بازه زمانی ۱۴۰۵-۱۴۰۱ در دستور کار خود قرار داد. به منظور شناسایی اولویت ها بر اساس روش طراحی شده، ابتدا چالش ها و کلان روندهای علم و فناوری کشور در حوزه های تخصصی شناسایی شد.

در کمیسیون تخصصی کشاورزی نیز در سه حوزه کشاورزی، آب و منابع طبیعی چالش ها و کلان روندها احصا گردید. در حوزه آب ۱۶ کلان روند و ۱۸ محور پژوهشی تعیین شده است.

در این گزارش به بررسی تطبیقی و نکات مشترک کلان روندهای حوزه آب با برنامه‌های وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی پرداخته شده است. با یافتن نکات مشترک نتیجه‌گیری می‌شود متدولوژی احصا اولویت‌ها حداقل خطا را داشته و اولویت‌های شورای عالی عتف منبع کامل و موثقی برای دستگاه‌های اجرایی در حوزه اولویت‌گذاری می‌باشد.

در جدول ۱: نقاط مشترک کلان روندهای احصا شده و راهبردهای وزارتخانه‌ها

ردیف	عنوان کلان روند	سند سیاست‌های کلی منابع آب	برنامه‌های وزیر کشاورزی	برنامه‌های وزیر نیرو
۱	استحصال و استفاده بهینه از منابع آب جدید و نامتعارف	- ارتقای بهره‌وری و توجه به ارزش اقتصادی و امنیتی و سیاسی آب در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آب - افزایش استحصال آب و به حداقل رساندن ضایعات طبیعی و غیرطبیعی آب در کشور از هر طریق ممکن - مهار آب‌هایی که از کشور خارج می‌شود و اولویت استفاده از منابع آب مشترک		بازچرخانی و استفاده مجدد از آب و بهره‌برداری از منابع نامتعارف آب به ویژه آب دریا
۲	اصلاح ساختار و تشکیلات مدیریت و حکمرانی آب	ایجاد نظام جامع مدیریت در کل چرخه آب بر اساس اصول توسعه پایدار و آمایش سرزمین در حوضه‌های آبریز کشور	باز طراحی، ساماندهی، استقرار و بهینه‌سازی نظام بهره‌برداری از آب کشور	ایجاد و تقویت ساز و کار-های موثر بین بخشی از جمله شورای عالی آب برای رفع تعارضات میان وزارتخانه‌های نیرو، جهاد کشاورزی و سازمان حفاظت از محیط زیست در مقوله آب

ردیف	عنوان کلان روند	سند سیاست های کلی منابع آب	برنامه های وزیر کشاورزی	برنامه های وزیر نیرو
۳	برنامه ریزی برای سازگاری با کم آبی	تدوین برنامه جامع به منظور رعایت تناسب در اجرای طرح های سد، آبخیزداری، آبخوانداری و شبکه های آبیاری		توسعه مصارف آب بر مبنای منابع موجود و برنامه مصوب سازگاری با کم آبی استان ها
۴	تغییر اقلیم و اثرات آن بر بارش و دمای حوضه های آبریز			
۵	توجه به مولفه های اقتصادی، اجتماعی، حقوقی، فرهنگی و سیاسی در مدیریت جامع آب			فرهنگ سازی و توسعه سرمایه های اجتماعی در جهت توسعه فرهنگ مصرف بهینه آب
۶	توجه به همبست آب، انرژی و غذا			
۷	توسعه سریع فناوری های نوین	ارتقای دانش و فنون و تقویت نقش مردم در استحصال و بهره برداری	توسعه فناوری های نوین در حوزه های آبیاری و کاهش تبخیر در مزارع و باغات برای افزایش بهره وری	
۸	تهیه، توسعه، معرفی و کاربست فناوری های نوین و پیشرفته در پایش و مدیریت چرخه تامین و مصرف منابع طبیعی	ارتقای دانش و فنون و تقویت نقش مردم در استحصال و بهره برداری		حمایت از تولید کنندگان تجهیزات بهینه سازی مصرف آب
۹	جلب مشارکت ذینفعان		استفاده از تسهیلات بانکی و اوراق مشارکت در اجرای طرح های آب و خاک	افزایش مشارکت بخش غیر دولتی داخلی و سرمایه گذاران خارجی در احداث، توسعه، بهینه سازی بهره

ردیف	عنوان کلان روند	سند سیاست های کلی منابع آب	برنامه های وزیر کشاورزی	برنامه های وزیر نیرو
				برداری و نگهداری از طرح- های آب و آبفا و تنوع بخشی به منابع مالی
۱۰	خشکسالی و مدیریت کشت	تجهیز و تسطیح اراضی و حفظ کیفیت آب و مقابله با خشکسالی	توسعه الگوهای کشت متناسب با شرایط اقلیمی و جغرافیایی مناطق مختلف کشور در راستای تحقق سازگاری با تغییرات اقلیمی	
۱۱	خشکسالی و مدیریت منابع آب	مقابله با خشکسالی و پیشگیری از سیلاب		
۱۲	کاهش آلودگی آب، خاک و هوا		۱. مدیریت یکپارچه و واحد آب و خاک کشور ۲. اصلاح و بازنگری قوانین مربوط به حوزه مدیریت و حفاظت آب و خاک	
۱۳	کاهش سرانه مصرف آب	ارتقای بهره وری و توجه به ارزش اقتصادی و امنیتی و سیاسی آب در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آب		مدیریت تقاضا و پیاده سازی الگوی بهینه مصرف در بخش های مختلف مصرف
۱۴	مدیریت مناسب فاضلاب ها و بازچرخانی آب	مقابله با خشکسالی و پیشگیری از سیلاب و بازچرخانی		استقرار نظام اولویت بندی طرح های آبی براساس الزامات مدیریت به هم پیوسته منابع آب و تأکید بر اتمام همزمان و تکمیل چرخه طرح های چند منظوره از آبخیزداری تا بازچرخانی آب های استفاده شده

ردیف	عنوان کلان روند	سند سیاست های کلی منابع آب	برنامه های وزیر کشاورزی	برنامه های وزیر نیرو
۱۵	مدیریت هوشمند، جامع، یکپارچه و پایدار عرضه و تقاضای آب		۱. ایجاد سامانه های هوشمند آمار و اطلاعات به ویژه در خصوص منابع و مصارف آب ۲. توسعه آبیاری زیر سطحی هوشمند و پیشرفته در محصولات اساسی کشور با هدف افزایش بهره وری آب	

تهیه و تنظیم: اعظم گنج خانلو

کارشناس دبیرخانه شورای عالی عتف